

Nekoliko o krmljenju mlečne živine.

Mleko se pri nas vedno dražje prodaja in mlečne živine postaja radi tega za našega kmetovalca vedno večje važnosti. Osobito okoli mesta donša mlekarstvo velike dohodke. Pa tudi drugod, kjer ni mogoče svežega mleka pridelati, marveč se izdeluje iz njega maslo in krmilo, nosi reja mlečne živine več nego reja živine na meso, kajti s tisto krmo, s katero se živina hrani, da je dobra mlekarica 10 in tudi več litrov mleka. En kilogram živiga goveda daje se danes po 70 do 75 vinarjev, za 10 litrov mleka pa dobimo blizu mesta tudi K 40 vin. a tam, kjer se izdeluje mleko v 1 K 20 vin. do 1 K 60 vin.

Da nam bo donšalo mlekarstvo v resnici mnogo koristi, moramo v prvi vrsti znati, kako krmiti mlečno živino, da bo dala z malo piče mnogo mleka. Pri nas se na pravilno krmljenje malo pazi in zato nemamo z živinorejo takovih uspehov, kakoršne imajo v drugih deželah, osobito na Nemškem in v Švici. Nekateri naši govedarji zametujejo, tako rekoč, krmo, drugi pa reajo, da je njo mnogo preveč, nego bi smeli. Najbolj nam bo dobimo pri nas, da se redi mnogo živine, nego se jo lahko preko zime preživijo. To je popolnoma napačno, kajti izstradana živina ne bo nam donšala dobičkov. Živina uporablja namreč hrano v prvi vrsti za svoje telo (za karkot) in samo kar tu ostane, uporabi lahko za mleko ali za meso. Kdor ne polaga toraj toraj živini nič več nego potrebuje ta za gretje svojega telesa, ne bo imel od nje drugih dohodkov, nego gnoj, ki pa ne more poplačati vse krme. Če dajemo živini več krme nego jo zmore uporabiti za svoje telo in za napravo mleka, potem gre neporabilni del iz živine in mi imamo od preobite krme spet drugih dohodkov nego gnoj.

Zato je jako dobro, če kmet že pred zimo določeno količino klaje ima in ti klaji primerno dredi tudi število živine, ki jo misli prezimiti. Če ne bo treba spomladi s krmo preveč varčiti, dajemo naj se, nadalje, koliko krme se sme dati na dan uporabiti. Za mlečno kravo, ki tehta 500 kg treba je na dan 12 kg organskih snovi. Po tem imenom razumemo vse one rastlinske in živalske snovi, ki gorijo, vendar brez dolge, ki se nahaja v njih in brez pepela, ki s tem stane, ko te snovi zgorijo. Srednje seno ima v 100 kg 79% kg organskih snovij, drugo seno v 100 kg (14% kg) in pepel (6% kg). Slama ima, po naših izkušnjah, več organskih snovij nego seno, v 100 kg pa ve, da se živina po slami ne bo redila. Vašala in tudi mleka ne bo dala mnogo. Zakaj določimo? V organskih snovih, ki se nahajajo v 100 kg organske slame je samo 8 dekav prebavne beljakovine, 1 kg prebavne tolsče in 41 kg prebavnih ogljenih hidratov. Beljakovina in tolsča sta snovi, ki napravljata meso in mleko, ogljeni hidrati služijo živini bolj za kurjavo. Iz tega je lahko razvidno, zakaj ne daja živina, ki se hrani samo slamo, mleka. V 100 l mleka se nahaja okoli 3 1/2 kg beljakovine (sirnina spada med beljakovino) a odkod naj živina vzame beljakovino? Da bo toraj gornjih 12 kg organskih snovij 500 kg težki kravi zadostovalo svoje telo in za napravo mleka, mora biti v 100 kg vsega 25 dekav prebavne beljakovine, 25 dekav tolsče in 6% dekav prebavnih ogljenih hidratov. 15 kg srednjega sena bi imelo 12 kg organskih snovij a med temi 81 dekav beljakovine 6 kg 15 dekav prebavnih ogljenih hidratov in 15 dekav tolsče. Premanjkuje mu toraj 44 dekav beljakovine in 5 dekav tolsče, ogljeni hidrati pa skoraj zadostujejo. Srednje seno je toraj premalo redavno, da bi zamogli moč z njim rediti mlečno živino. Če nadomestimo 5 kg takega sena s 6 kg dobre meteljke (cerne), katera ima v 100 kg 12,3 kg beljakovine, dobimo za mlečne krave primerno krmo, ki bo imela zgoraj določene množine redilnih snovij. Mesto 6 kg lucerne rabili bi lahko 5 kg beljakovinskih otrobov ali pa 4 kg slame in 2 kg samove pogače. Opomniti moram, da 15 kg samove finega sena, osobito planinskega, ima doljno množino gornjih redilnih snovij, zato mu treba drugih dodatkov.

Po učitelju kmetijstva Dr. Glättli v Švici

navedem naj tu 2 uzorca za zimsko in 2 za poletno krmljenje mlečnih krav in sicer je zračunjeno to za krave, ki so 600 kg težke (2 naši majhni kravi):

Za zimsko krmljenje v letih, ko je malo sena: 10 kg dobrega sena, 5 kg slame, 1 kg plev, 4 kg živinske pese, 1 kg krompirja in 1 1/4 kg podzemnične pogače (Erdnusskucken); ali pa: 10 kg prav dobrega sena, 5 kg ovsene slame, 1 1/4 podzemnične pogače in 1 1/2 kg pšeniničnih otrobov. Mesto podzemnične pogače rabila bi se lahko pri nas tudi pogača bombaževega semena ali pa sezamova pogača. Te pogače dobivajo se v tovarni za stiskanje olja v Trstu (proti Škedenju).

Za poletno krmljenje priporoča omenjeni učitelj: 30 kg zelene krme, 7 1/2 kg ovsene slame in 1 1/4 kg sezamove pogače; ali 40 kg zelene krme, 2 kg ovsene slame, 1 kg ovsenih resin in 2 kg turščine moke.

S tem nočem reči, da moramo ravno tako krmiti, kakor uči dotični učitelj, toda pokazati sem bolj hotel, kako krmijo živino v Švici, kjer so najbolj umni živinorejci. Ker se bomo vrnili v teku časa še večkrat h krmljenju, zato naj omenim tu samo na pravilo: Za mlečne krave pripravljamo krmo tako, da bo razmerje med prebavno beljakovino nasproti prebavnim ogljenim hidratom in dvakratni tolsči skupaj tako, kakor je 1 proti 6.

Kedar krmimo, pazimo na red in točnost. Po zimi, ko dajemo mlečni živini bolj suho pičo, krmimo navadno dvakrat na dan, po leti, ko dobivajo krave svežo krmo, pa trikrat. Krmiti je ob določeni uri, kajti če krmimo prepozno se živina po nepotrebnem draži in s tem, da izgublja brez koristi različne prebavne soku, ji piča dana o nepravem času manj zaleže. Tudi požre živina tako pičo prehlavno in jo premalo prežveče. Če krmimo prerano, nima živina onega teka, ker ni dovolj lačna; pa tudi želodec izpušča v tem slučaju manj soka nego navadno.

Da se poveča tečnost krme polagajmo živini 10 do 20 gramov soli na dan. Sol se spremeni v želodec v solno kislino, ki upliva jako ugodno na prebavljanje. Sol polagajmo živini vsak dan in ne, kakor delajo naši kmetovalci, po enkrat na teden ali celo mesec. Velike množine soli, kakor jih ti dajejo na enkrat, živini celo škodujejo. Sol ne upliva pa samo na prebavljanje jako ugodno, marveč tudi na mlečnost krave. Pojiti je treba mlečno živino vsaj dvakrat na dan. Čista voda je predpogoj vsaki živinoreji. Motna in blatna voda, kakor se nahaja v naših kalih je živini škodljiva. Kraševci, če hočete imeti koristi od svoje živine, pripravite si najprej dobre vodnjake!

Tu pa tam je navada, da krmijo mlečno živino obenem, ko molzejo. To je napačno! Ne samo, da pride iz krme v mleko mnogo glivice, ki ga potem izpridijo, marveč znano je, da mlečnost živine raste ali se manjša po tem, kako se živina počuti. Saj se v naših hlevih čestokrat prigodi, da pritišči krava mleko! Če pazi krava bolj na pičo nego na molžnjo, je pač gotovo, da ne bo dala toliko mleka kakor v nasprotnem slučaju. Ko krava žre, se navadno premika a s tem da povod, da jo dekla ali hlapec tepe in taka molžnja ni potem ne kravi ne onemu, ki jo molze, prijetna. Molzti je treba pred krmljenjem in dokler se molze naj se ne kaže kravi krme, kajti s tem se jo samo draži in vzemirja.

O preskušanju in kaljivosti kmetijskih semen.

Od vsakterih semen zahteva se ne le samo, da so popolnoma zrela, popolno razvita in od takih maternih rastlin, ki so se odlikovale glede posebnih lastnosti, ki jih mora imeti posamezna rastlina, ampak da so tudi vsaj po večini kaljiva. Kmetovalcu in vse on, ali kali od posejanega, posebno pa kupljenega semena več ali manj semena. Kajti če poseje kaljivo seme, o katerem dvomi, da bo po večini kalilo, preveč na gosto, bodo mlade rastline pozneje druga drugo spodrivale in dušile, postanejo glistaste in pretegnjene. Nasprotno pa, če poseje pravilno seme, od katerega izkali le majhna množina zgubi veliko prostora, dela in časa po nepotrebnem in to ni majljuna pomena.

Da se temu izogne, je najbolje, da prideluje kmetovalec, ako je le mogoče, vsa semena sam. S semenom, ki ga je sam pridelal in pravilno branil, prihrani si

mного denarja, mnogo truda, brezuspešnega dela in vrh vsega tega mnogo jeze. Glede takega semena je lahko gotov, da je kaljivo, ni pa vselej gotov, da mu izrastejo iz istega rastline, ki naj bi imele lastnosti matere. Pri raznih poljskih in vrtnih rastlinah pa je to različno. Tako n. pr. ne moremo pridelati pravih kolerab, jedilne pese, zgodnjega kapusa i. d. ako posejemo domače seme, kajti sajence, izgojene iz semena takih rastlin, se pri nas takoj „zvržejo“, kakor pravimo. Vsi vemo n. pr., da je najbolje, če naročimo seme karfjola iz Italije, ter da se sajence iz onega semena obnesejo najbolj.

Ker smo pa pogostoma primorani tudi kupiti seme drugje, zato priporočamo, naj se ga ne kupuje nikdar od takih, ki ga ponujajo po hišah, na trgu ali od takih trgovcev, ki nam ne morejo jamčiti za pristnost, še manj pa za kaljivost istega. Znano nam je, da pokupijo razne osebe za mal denar razna semena ne glede na to, ali so stara ali mlada tu pa tam in jih potem mešajo med novo ali pa med staro seme, koje potem prodajajo za dobro seme. Če poseje kmetovalec tako staro seme, izkali mu pogostoma le malo ali celo nič in mesto da bi to pripisal prodajalcu na rovaš, tolaži se s tem, da je temu kriva lina, na kojoj se o času setve ni oziral.

Toraj kupuje ali naroča naj se tudi seme poljščin in zelenjave, od kateri sami ne moremo pridelati pristnega semena, vselej je pri dobro znanih vrtnarjih in poljedelcih, ali pa s posredovanjem kmetijskih društev. Trgovcem in prekupcem ni mnogo zaupati. Vsak kramar hvali svojo robo, samo da jo laže proda, pravi že ljudski pregovor. Razna semena so pa prvič dokaj draga, drugič pa s tem slabim semenom kmetovalec trpi precejšnjo škodo, zato je bolje, da tudi če se izda, ne izda go nepotrebnem, ampak da ima tudi kaj koristi od vsega.

Kakor sem uže poprej pripomnil, nam ne kaže pridelovati v nekaterih krajih teh, v drugih drugih kmetijskih semen in primorani smo naročiti jih drugod. Poljedelci naj zahtevajo pri naročanju raznih semen, da jim trgovec jamči za čistost, posebno pa kaljivost semena. Tudi potem, ko je prejel zagotovilo, da je toliko in toliko semena kaljivega, naj bi ga na vsak način izročil v preskušnjo ali ga sam preskusil. To se izvrši na razne načine. Vzame ali odšteje se neko določeno število n. pr. 100 zrn, potem ko se je kupček doobra mešalo in seme ali:

1. Zavije v mokro volheno cunjico in jo obesi v kak gorak prostor, a ne približno peči, še manj pa dene na peč. Od časa do do časa naj se jo pomoči z vodo, da bo vedno nekoliko mokra.

2. vzame naj se navaden krožnik, razgrne po njem navadni pivnik in ga polije z vodo. Na pivnik naj se na redko razgrne seme in pokrije nato z drugim v vodi namočenim pivnikom in postavi krožnik v gorak prostor.

3. vzame se podstavek za cvetlične lonce in pesek. Pesek naj se najpoprej na drobno preseje na kakem situ in nato dobro razžari na kaki železni plošči. Ko se je pesek popolnoma ohladil, nej se ga nasuje precej na debelo v podstavek in močno polije z vodo, da se napije, podstavek naj se potem drži nekoliko posevno, da preobilna voda odteče. Vrh namočenega peska naj se potrosi na tenko nekoliko suhega peska in poseje nanj odšeta zrna ter položi vrh krožnika kos šipe. Podstavek naj se postavi v kah prostor, ki ima približno 16° C.

Pregledna tabela

o nekaterih vrtnih semenih, glede katerih se je dognalo, kako dolgo ohranijo kaljivost.

Vrsta semena	Ostane kaljivo		Vrsta semena	Ostane kaljivo	
	let	mes.		let	mes.
Artičoka	6	—	Melisa ali strno zelje	2	—
Beli koren	3	—	Melica	1	—
Borec	2	—	Motovilc	3	—
Brokelj	5	—	Paprika	3	—
Buče	3	—	Pastinak	2	—
Cebula, navadna	2	—	Pelin	1	—
Cebula, šalotka	2	—	Pesa, jestvena	4	—
Črni kimmel	2	—	Pesa, krmska	4	—
Črni koren	3	—	Petersilj	3	—
Dil	3	—	Por	2	—
Dinja ali sladk. melon.	6	—	Radje	6	—
Endivija, poletna	4	—	Rajsko jabolko	5	—
Endivija, zimska	7	—	Redkev in redkvice	5	—
Fizol	2	—	Repa	3	—
Grah	5	—	Rutica	2	—
Kapus, beli	5	—	Rožmarin	1	—
Kardon	3	—	Sivka	1	—
Kimelj, navadni	2	—	Sladki janež	7	—
Kiselca	4	—	Smrdilj	2	—
Korenje	1	—	Solata	4	—
Koromač nemški	4	—	Špargelj	3	—
Koromač italijanski	5	—	Špinaca, navadna	4	—
Kumare	7	—	Špinaca, novo-zelandska	3	—
Lubenica ali angurija	4	—	Šrovt	5	—
Leča	2	—	Zelena, gomoljasta	3	—
Majoran	1	—	Zvijbelj	4	—
Mangold ali bleda	4	—			
Materni dušica (timjan)	2	—			

Če je seme dobro in ima dovolj vlage in topline, izkali v kratkem, slabo in staro seme pa ostane gluho. Nekoliko dni pozneje, ko je seme izkalilo, vzame naj se male kleščice ali šestilo za risanje, izbere vsa izkaljena zrna in jih obenem prešteje, da se lahko potene ve, koliko semena je izmed odštetega in preskušnega izkalilo.

Ako pa pridelujemo razno kmetijsko seme doma, skrteti moramo, da ga pobereemo o suhem vremenu, da